

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

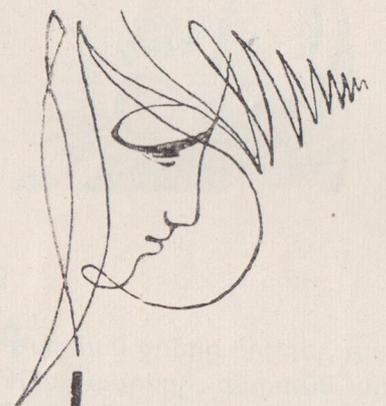

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

Երկր:

ՎԱՉԱԳԱՆ
ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

Վեհեր
Յարգիր

Կ. Կոստ
8/10 8/10

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ԲՆԱՏՈՐԱԿՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ . 1970

7-6-3

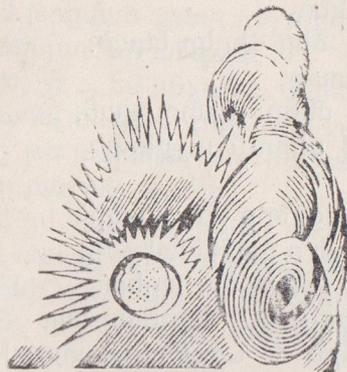
Вартамян Вачаган Левонович

Возвращение

(На армянском языке)

Издательство «Айастан»

Ереван, 1970

I

Գարնան ջրերը հորդել, գալիս են,
 Գնամ սարերը, գարունն այնտեղ է,
 Տամ իմ ճակատը սարերի հովից,
 Ձեռքս երկարեմ երկնքի մովից
 Ու ինձ թվա, թե արծիվ եմ դառնում:
 Լսեմ շշուկը գարթնող ծիլերի,
 Ես բանաստեղծ եմ, նրանց հետ շրշամ,
 Երակներիս մեջ վարարումն զգամ
 Այս նորեկ գարնան:
 Թե չէ քաղաքի գարունն ի՞նչ գարուն,
 Այստեղ ցամաքած երակ է առուն,
 Իսկ պուրակները թվում են աչքիս
 Քրքրված շորին կանաչ կարկատան:

Ողջույն ձեզ, լեռներ,
Ողջույն պոետից՝ ձեր գիրկը եկած:
Դուք ինձ ուժ կտաք,
Եվ ես կվանեմ մեզը տխրության,
Որ սրտիս իջավ սիրուն աչքերից
Մի լավ աղջկա:
Նա ինձ խեթ նայեց, երբ ես ասացի՝
Սարերը ելնենք, սե՛ր բանաստեղծի,
Նա ասաց, որ ես չեմ ծնվել պոետ,
Կես ճանապարհից լավ է դառնամ ետ,
Թողնեմ Դուրյանին ու Նյուտոն կարդամ,
Չէ՞ որ սիրում եմ

Ես չոր ու ցամաք բանաձևերը:
Ծաղրեց նա երգս իրեն նվիրած,
Բայց թող իմանա իմ գոռոզ սերը,
Վրեժ են լուծում բանաստեղծները:
Ես այնպիսի երգ կգրեմ հիմա,
Որ երբ նա կարդա խիղճն իրեն տանջի,
Ներիր, մրմնջա, ես չհասկացա,
Որ... Դուրյան ես դու:

Ախ, գարնան ջրերն ինչպես հորդել են,
Ասես անցնում են իմ սրտի միջով,
Այդ իմ տողերն են ծնվում շառաչով
Ու թափվում թղթին:
«Սարերի գարուն»... Վատ վերնագիր չէ:
Տողերի միջից պիտի խոխոջե
Առվի հետ և ջինջ սերս դեպի նա,
Եվ որոտի հետ ականջին նրա

Իմ խոցված սրտի ճիչը կհասնի:
Կարդամ մի անգամ:
Ախ, չէ... ես ինչպե՛ս գարնան հետ ցնծամ:
Սահել է ասես գրիչն իմ փութով,
Ոչ թե սպիտակ թղթի վրայով,
Այլ բարակ սառցի,
Եվ իմ հույզերը ընկել են հերթով
Ու սառցի վրա անշշուկ մարել:
Երևի այն է ձիրքը աշխարհում՝
Ինչ սիրտը զգա՝ գրիչն արծարծի
Նույնը տողերում:
Եթե այդպես է...

Ո՛չ, ո՛չ, լռեցեք, հիմար կասկածներ,
Ինձ ձիրք տրված է,
Պարզապես ձեռքս դեռ շատ անվարժ է,
Այ, համալսարան կընդունվեմ շուտով,
Որ փորձն ուսանեմ ես ուրիշների:
Երբ վարժվի ձեռքս,
Կհնչի երգս:

II

Հինգ գարուն անցավ, հինգ անգամ ելան
Գարնան ջրերը ափերից իրենց:
Նորից գարուն է: Ծառերն են ծաղկում,
Այդ արեգակն է հորդաբուխ երգում
Մեր այս աշխարհի երգերի երգը:
Դողով լի բռնել Նազիկի ձեռքը,

Նրա հետ սարն եմ ելնում ես ահա,
Ելնում եմ, բայց ինձ այնպես է թվում,
Թե ցածրանում եմ, մնում ներքևում.
Իմ «Տաղարանը» կարդացել է նա
Եվ ասում է, թե իմ երգերի մեջ
Մոխիր կա միայն և կայծեր չնչին:
— Բայց դու, — ասում է, — կրակ ես անշեջ.
Դու ուղևոր ես՝ լայն ճամփից շեղված
Եվ կածաններում մոլորված անհույս:
Այս մեծ աշխարհում
Ի՞նչ չի պատահում,
Եվ պատահում է օրը ցերեկով,
Որ դեղնափորիկ ճնճղուկի նման
Խաբում է մուսան, ետևից տանում,
Էն է՝ կարծում ես բռնեցիր արդեն,
Բայց նա, պո՛ւկ, թռավ դիմացի ճյուղքին,
Կանգնել ծվլում, կանչում է կրկին,
Թե խելքդ տեղն է՝ մի հետապնդիր,
Թե խելքդ տեղն է՝ թող այդ ճնճղուկին...
Բայց դու, Խնդունի, ինձ չլսեցիր,
Դու համալսարան մտար հրճվագին՝
Մեր ֆակուլտետը բանասիրական,
Որ երգեր կարդաս ու երգեր գրես:
Ու կարդացիր դու, գրեցիր երգեր
Ամբողջ հինգ տարի՝ մինչ ավարտեցիր:
Ախ, դեղնափորիկ ճնճղուկն այդ սուտիկ
Քեզ շատ խորքերը քաշեց անտառի,
Կածան եմ ասել, որ քեզ ետ բերի.

Ով որ նայել է սիրուն մոլաային՝
Նրան հեշտությամբ մտքից չի հանում:
Կորած ճամփա կա քո «Տաղարանում»:
— Իսկ ասա, նրա երգերում չկա՞
Մի կորած ճամփա:
— Նա բանաստեղծ է:
— Իսկ ես... ի՞նչ եմ ես:
— Դու բանաստեղծ ես, երբ ամբողջովին
Խորասուզվում ես այն գրքերի մեջ,
Որ «տեխնիկական» անունն են կրում,
Դու արձաններ ես արձինից կռում
Եվ ալյումինից՝ կաղինկոտրիչներ...
— Ախ, Նազիկ, Նազիկ, մի շարունակիր,
Քո ամեն խոսքը սիրտս է քրքրում...

III

Կարդում եմ պոեմն աչքերի մասին,
Այդ քո աչքերի մասին է, Նազիկ,
Որ նա գրել է մի գիշերվա մեջ:
Ինչո՞ւ տվեցիր դու ինձ կարդալու,
Որ հասկացնե՞ս ինձ հեռվից-հեռու,
Թե երագում է քայլել քո կողքին
Մի տաղանդավոր, իսկական պոետ,
Իսկ դու ընտրել ես անտաղանդ մեկին:
Յոթ օր է չկաս,
Յոթ տարի անցնի՝ չես գա ինձ այցի,
Դու նրա հետ ես, քո բանաստեղծի:
Իսկ նա իսկապես տաղանդավոր է:

Ինչքան էլ տքնեմ՝ իմ ձեռքն անգոր է,
Աչքերի մասին պոեմ այսպիսի
Ես չեմ ստեղծի:
Երանի նրանց՝ պոետներին կաղ,
Որ հազիվ սարքած մի խեղճ հանգախաղ,
Կարծում են իրենց արդեն Շեքսպիր,
Հարկավ՝ նոր դարի, հարկավ՝ նորարար:
Երանի նրանց, որ գիտեն հնար
Ուրիշի լավը խանդից, նախանձից
Ժխտելու համար:
Երանի նրանց, այդ պոետներին,
Նրանք չեն տանջվում ոչնչությունից
Իրենց սեփական:

IV

Խի՞նդի ալիքը թոցրեց ինձ վեր,
Ասես թե հանկարծ բուսեցին թևեր,
Ու թռչում եմ ես շքեղ երազում:
Բայց դա երազ չէ, Նազիկն է եկել,
Այդ նա է նազում, այդ նա է ասում.
— Խոստովանիր ինձ, կասկածել ես դու,
Որ էլ չեմ գալու:
Այո, իհարկե, և տառապել ես:
Արշակ Խնդունի, Արշակ խինդ չունի,
Քո ընկերուհուն բնավ չգիտես,
Իսկ ես քեզ՝ գիտեմ,
Գիտեմ, որ մարդուն չես հավատում դու,

Վկա է դրան այս յոթ օրն անցած:
Ես քեզ փորձեցի:
— Մեկ էլ չփորձես, շատ ծանր է, Նազիկ,
Խեղճացնում է մե՞նակությունը:
Բայց մե՞նության մեջ ու տառապանքի
Ես սիրում էի, հավատում մարդուն,
Կրկին ու կրկին այն երգը տե՞նչում,
Որ պակսեցնի ծովը արցունքի
Գո՞նե մի կաթիլ,
Գեթ մի «ախ» սրտի խորքում հանգցնի:
Սո՛ւս, ականջ արա.
«Տեր, ի գիրկդ գա, սփոփիր նրան»...
Լսո՛ւմ ես, այնտեղ թաղում են մեկին,
Ոգում է այդպես ծերուկ քահանան:
Թող ննջեցյալին Տերն ինքն սփոփի,
Բայց նրանք, նրանք, որ տուն կդառնան,
Դատարկ կտեսնեն տեղն հարազատի,
Կտրատված սիրտը նորից ու նորից
Կխոցի վիշտը ու կկտրատի,
Նրանց ո՞վ արդյոք սփոփի պիտի.
Պարզ է, կարեկից ձեռքը պոետի:
Իմ ձեռքը, սակայն, իմ ձեռքը Նազիկ,
Փնտրում, չի գտնում խոսքեր ամոքիչ:
«Տեր, ի գիրկդ գա»... Ոգում է դարձյալ
Ծերուկ քահանան,
Որին կանչել է մի հավատացյալ,
Որ սա մեռածին երկինք ուղարկի:
Իսկ այդ մեռածը շատ-շատ կդառնա

Իր թմբին բուսած մի թիզ խոտ միայն
Ու խոտի չափ էլ կծգվի երկինք:
Ախ, ես էլ խոտ եմ անհայտ, անանուն,
Այդ հանգուցյալից բնավ չջոկվող:
Կգա աշունը, ոչ ոք չի ասի,
Թե այստեղ ինչ-որ մի ծիլ կար կանաչ,
Թոշնեց իր նման ծիլ-խոտերի հետ:
Իսկ ամեն բարդին՝ մի հայտնի պոետ,
Կտրես՝ անպայման տեղը կերևա.
Ամեն մեկը մի բանաստեղծ է սեգ
Ի՛ր, ի՛ր խշռոցն ու սոսափն ունեցող,
Ի՛ր տերևները
Եվ ի՛ր սովերը:
— Եթե այդպես է, ասա, Խնդունի,
Այ, աշտարակն այն բարձր բլուրից
Ո՞ր բանաստեղծն է, որ աստծու պես
Բլուր կողմերից երևում է մեզ:
— Հենց աստված ինքը:
Սո՛ւս, չխանգարես, ծնվում է երգս:
«Դու բախտավոր ես, արարիչ աստված,
Մի կիսատ-պոատ աշխարհ երկնեցիր,
Եվ չեն մոռանում մարդիկ քո մասին:
Ինչ ստեղծեցիր քո կամքով վերին՝
Ոչ մի քննադատ չնշեց թերին
Եվ... ընդունեցին:
Քո աշխարհի մեջ այդ կիսատ-պոատ
Մարդիկ դարեդար տանջեցին իրար,
Ու դու լոնեցիր:

Ոչ մի զարկող ձեռք դու չբռնեցիր,
Իսկ հիմա, աստված, սիրտ ունես՝ նայիր,
Մահվան ինչպիսի գենք հնարեցին:
Բայց ինչպե՛ս նայես, դու վաղուց չկաս:
Մահից հետո էլ դու բախտավոր ես,
Արարիչ անգո, չստուգված հզոր,
Քո անունով են մարդիկ մինչ այսօր
Լավ երգը կոչում, քո՝ աստվածային,
Կոչում լավ գինին,
Կնոջը անգին,
Ամեն, ամեն բան, ինչ բարձր է, վերին:
Նույնիսկ կպցրին հրանոթներին
Քո այդ անունը,
Թե հրետանին աստվածն է կովի:
Իսկ ես, որ ծնվել, ապրում եմ ու կամ
Որպես գոյություն մի շոշափելի,
Չունեմ քո փառքի կեսի կեսն անգամ,
Իսկ փառքը հաճախ ինչ-որ մոգական
Եվ խոր իմաստ է հաղորդում տողին:
Ես կհուզեի իմ ընթերցողին
Եվ լուսե ասիեր կառաջնորդեի:
Մարդկության գլխին կախված է մազից
Լեգենդի սուրը այն դամոկլյան,
Որ այսօր արդեն այլ անուն ունի՝
Ատոմոկլյան:
Ինչպես կուզեի ես այդ սրի դեմ
Իմ սուրը հանել՝ իմ երգը վսեմ...
— Խնդունի, քո դեմ թղթեր են ճերմակ,

Երկու ժամ անցավ, մի տող չես գրել:
— Բայց տեսիլքի պես իմ դեմ էր երգս,
Թվում էր պիտի ուր որ է բռնեմ,
Մոտենում էի, երկարում ձեռքս
Եվ նա թռչում էր, ինչպես քո ասած
Այն դեղնափորիկ ճնճողուկը խաբող:
Մեկ էլ իմ մեջ էր դողանջում քաղցրիկ,
Իմ էության մեջ, խորքերի խորքում,
Կարծես ուրիշն էր իմ սրտում երգում,
Ինձ մնում էր լոկ բարձրաձայն կրկնել:
Տեսնում ես, ես այդ չկարողացա,
Իմ երգը էլի սրտիս մեջ երգվեց,
Լոեց սրտիս մեջ:

V

Թել-թել անձրև եկավ,
Շող-շող անձրև,
Ջիճջ էր ու տաք այնպես,
Արևոտ էր:
Եկավ վարար-վարար,
Լույս էր ասես իջնում
Մուգ ամպերից աշխարհ,
Այնպես ծիծաղկոտ էր:
Երգ էր ասես հորդած,
Շափշափում էր ուրախ
Խաչքարերի վրա,
Երգ էր չհորիճված,

Բայց արդեն շատ հնչած,
Կտրվելու մոտ էր:
Էլ չուզեցինք մնալ
Մենք փչակում ծառի,
Դուրս նետվեցինք խնդուն
Նազիկն ու ես:
Վազում ենք, քրքջում,
Կա ինչ-որ ուրախ բան
Ամեն ինչում:
Շիրմաքարերն անգամ
Սև չեն առաջվա չափ,
Լվացված են լույսով:
Քարից-քար ենք թռչում
Մենք երկուսով,
Մեր երգն է կարկաչում
Երգի հետ անձրևի:
Երբ երկուսով ենք մենք,
Ծանր չէ երևի
Այն, որ չեն դողանջում
Իմ յամբն ու դակտիլը:
Ինչ զորեղ է հնչում
Անձրևի կաթիլը:
Այսպես վարար-վարար,
Այսպես թել-թել,
Շող-շող,
Իմ հոգում էլ հիմա
Անձրև է սկսվել:
Թող որ անտաղանդ եմ,

Իսկ նա տաղանդավոր
Ինձ է ընտրել սակայն
Նազիկն ահա,
Ինձ հետ է նա վազում
Անձրևի տակ հիմա:
Իջիր, անձրև, իջիր,
Իմ վշտերը լվա,
Սիրտն ինչքա՞ն կարող է
Ցավից նվալ:
Ի՞նչ անձրև է թեթև,
Բայց կտրվեց, ափսոս,
Ծիածանն աղեղվեց,
Տես, լեռների ետև:
Անցնենք նրա տակով,
Անցնենք, Նազիկ,
Դու չդառնաս տղա,
Ես չդառնամ աղջիկ,
Այլ քեզ տրվի հավետ
Ջահելություն անանց,
Ես էլ դառնամ պոետ
Մի այնպիսի,
Որ աչքերիդ մասին
Հյուսեն երգեր անմահ,
Ավելի լավ պոետ,
Քան պոետը նրա:

VI

Նազիկն իրավ է, իսկապես, այո,
Ով որ նայել է սիրուն մուսայի՜ն՝
Նրան հեշտությանը մտքից չի հանում:
Ահա քայլում ենք մենք գործարանում,
Երկաթն է շաչում, իսկ ես ինձ համար
Պատկեր եմ փնտրում և հանգեր հարմար:
Կռունկն իր երկաթ մագիլների մեջ
Առաստաղով մեկ իր բեռն է տանում,
Ես իմ բեռան տակ էլ չեմ դիմանում
Եվ ականջն ի վար իմ առաջնորդի
Բարձր գոռում եմ գոռ աղմուկի մեջ.
— Եթե չպիտի իմ երգը հորդի,
Նազիկ, ինձ համար կյանքն իմաստ չունի,
Անպետք օրերիս մի օր կտամ վերջ:
— Դու գիժ ես, իսկը կապելու խենթուկ,
Եկ, եկ, — Ու Նազիկն իմ ձեռքը բռնած՝
Առաջնորդում է դեպի ձուլարան:
Ի՞նչ շոգ է այստեղ,
Փռվել է մեր շուրջն ասես Սահարան,
Քրտինքն է պտկում ճակատիս վրա,
Բայց ես՝ անհողդողդ, ես չեմ ընկրկում,
Ամոթ է, ախրը,
Չէ՞ որ ձուլողը այս ամրամկան
Այսպես անվախ է մոտենում հրին,
Նրա բաց կրծքին, տես, մազեր չկան,
Այրվել են քիչ-քիչ, չեն անել կրկին,

Խարկած հողի մեջ ընկած սերմի պես:
Ով ձուլող ընկեր, դու մի զարմանա,
Որ քո հնոցին մոտիկ գնացի
Քեզնից ավելի,
Չեմ ուզում խորհես իմ մասին հիմա,
Որ իբր այս մեծ, այս շոգ աշխարհում
Դյուրինն եմ ընտրել ինձ համար ճամփա:
Թող թարթիչներս խանձվեն կրակից,
Շիկացած օդից թոքերս ուռչեն,
Մեկ է՝ այս տապից ես նահանջող չեմ:
Մի կարծիր դու ինձ փխրուն թղթակից,
Այդպես մի ժպտա, ո՛չ, մի կասկածիր,
Այդպես մի հեզնիր, ախրր հասկացիր,
Քո հնոցից չէ, որ սիրտս դողաց
Ու եկած ճամփով ետ-ետ գնացի.
Հին վիշտը նորից իմ սիրտը սողաց...
Դու, ձուլող ընկեր, քո կրակն ունես,
Երկաթ ես հալում, կապար ու չուգուն,
Դու ստեղծում ես քոնը այս կյանքում
Իսկ իմ երգերում... մոխիր կա միայն
Եվ... կայծեր չնչին...
— Եկ, եկ, — Նազիկն է կանչում վերստին,
Ո՛ր է ինձ կանչում, բարձո՛ւնքն արվեստի,
Չէ, իմ քնարին նա չի հավատում:
— Եկ, թղթակից, տես, ինչե՛ր կան
Այս աշխարհում երգից բացի:
Ու կանգնում է Նազիկն ահա
Անկյուն նետված հաստոցի դեմ,

Որ գլխավոր ինժեների
Միտքն է աշխարհ բերել թերի:
Պիտի լիներ սա աշխարհում
Հղկող հաստոցն ամենաճիշտ,
Բայց... լուռ մնաց:
Ի՛նչ խոհեր են կորչում իզուր,
Ինչքա՛ն հույզեր դառնում են վիշտ,
Խոցում սիրտը գյուտարարի:
Եվ օրեր են այսպես անցնում,
Իսկ նա հույսը քիչ-քիչ կտրում,
Էլ հաստոցին չի մոտենում:
Եկ, թղթակից, ինչե՛ր են, տես,
Այս աշխարհում մնում թերի,
Քո երգի պես...

VII

Գիշերը անհուն օվկիան խավարի,
Մենք հատակում ենք,
Վերում աստղերն են թափվել ջուրն ասես,
Լողանում զվարթ ու կատակում են:
Նրանց կատակներն ու զրույցները
Պատրաստ եմ լսել ամբողջ գիշերը,
Սակայն նստել եմ իրիկնամուտից,
Ակնարկ եմ գրում ձուլողի մասին
Եվ ինժեների մասին եմ գրում,
Բայց... երգն է գալիս ու ինձ խանգարում:
Ես նրանց մասին ե՛րգ պիտի գրեմ,

Ակնարկն ի՞նչ, կարդան ու դեն կնետեն:
Երգը... Ամեն մի հաջողված պատկեր,
Ամեն նոր կերպար, էպիտետ կամ տող
Կյանք է ինձ համար, մարդ է նոր ծնվող:
Ի՞նչ շուտ են մեռնում բանաստեղծները,
Ինչքան լավ երգեր չեն գալիս աշխարհ:
Հիմա ո՞վ կտա մեզ այն հույզերը,
Որ չերգած՝ փակեց Բայրոնն աչքերը:
Դուրյանը հանգավ դեռ նոր ճառագած,
Ի՞նչ արշալույս էր բացում նա երգի:
Մահ, եթե պետք էր քեզ հաշվեկշիռ,
Իմ կյանքից տալիր նրան մեկ տարի,
Չէ, մեկը քիչ է, տասնմեկ տալիր,
Իմ տարին նրա մեկ օրն իսկ չարժի,
Իմ տարին՝ ամուլ անապատի պես,
Որ ունի վարդեր երկնելու երազ,
Երկնում է սակայն փշեր հազիվհազ:
Չուլողի մասին և ինժեների
Երկնել են ահա փուշ-տողեր անբույր,
Որ սիրտս են ծակում խայթոցներով սուր:
Ո՞վ էր ինձ ասում,
Որ նայեմ այսպես սիրուն մուսային,
Ուրիշ ճամփաներ մի՞թե չկային:
Իմ բանաստեղծ հայր,
Հիշո՞ւմ ես, երբ ես պատրաստում էի
Ինքնաշեն ավտո քուլրիկիս համար,
Դու ձեռքդ դրիր իմ ուսին, ասիր.
«Իմ որդին պիտի բանաստեղծ դառնա,

28

Այդ երկաթը թո՛ղ,
Չուլիր երկաթե տողեր զնգացող:
Ինչ հայրդ չարեց՝ դու անես պիտի»,
Եվ ես ընտրեցի ճամփան պոետի:
Ինձ քրքրում են մացառներն հիմա,
Ես ոտաբորիկ ու արյունվա
Քայլում եմ՝ ինքս էլ չգիտեմ, թե ուր:
Ինչո՞ւ է, ինչո՞ւ բախտն այնպես անում,
Որ ով նայում է սիրուն մուսային՝
Նրան հեշտությամբ մտքից չի հանում:

VIII

Նույնն էր արևն էլի՝
Մի նորաբաց շուշան
Երկնի դաշտում,
Նույնն էին աստղերը՝
Մեխակներն այդ խնդուն,
Եվ լուսինը նույնպես
Չէր փոխվել մազաչափ,
Բայց ես նույնը չէի,
Փոխվել էր Նազիկն էլ,
Մի մեծ բան էր եղել
Այս աշխարհում.
Մի Գագարին, երեկ
Անհայտ անուն,
Այսօր աշխարհով մեկ
Շուրթից-շուրթ է անցնում:
Հրաշք է իսկական,

26

Մարդն առաջին անգամ
Թև է բացել արդեն
Ոչ թե երկրի վրա,
Այլ երկրից դուրս:
Նոր արշալույս,
Քեզ ցնծագին ողջույն:
Նոր ես ծագում, սակայն
Ես ու Նազիկն արդեն
Աստղանավորդ դարձել,
Երկինքներ ենք կտրում:
— Ես ուր գնամ, սիրտս
Պիտի մնա երկրում,—
Ասում է Նազիկը
Մեր արբանյակ-նավում:
Մենք տանում ենք մեզ հետ
Մի բուռ հող երկրային,
Մի վարդափունջ՝
Յողված երկրի ջրով,
Որ բույրն զգանք երկրի:
Տանում ենք մենք նաև
Ամենալավ գիրքը
Երկրային երգերի,
Ախ, գեթ մի տող չունեն
Ես նրա մեջ:
Ու սթափվում եմ ես
Իմ երագից:
— Լսիր, Նազիկ,
Երկաթից է շինված

Արբանյակ-նավը, չէ՛:
Երգ ունի երկաթը,
Մարդու երազանքը
Ուղեծիր հանող երգ:
Ես այդ մասին ինչպե՛ս
Չեմ մտածել երբեք:
Դու հիշո՞ւմ ես, Նազիկ,
Ասում էիր, որ ես
Պոետ եմ իսկապես,
Երբ սուզված եմ լինում
«Տեխնիկական» կոշվող
Գրքերի մեջ:
Այդ գրքերում, Նազիկ,
Նույն երգն էր երկաթի,
Որ ես չէի լսում,
Հիմա լսեմ պիտի...

IX

Մեր բլրի վրա, փչակում այս մեր,
Դու ինձ ամպամած չես տեսել, Նազիկ,
Տես, ես ժպտում եմ, թեև կարեվեր
Իմ սիրտն է տնքում կրծքիս տակ հիմա:
Մեր բլրի վրա, այս մեր բարձունքում
Ես վերքս սեղմած ափերով իմ տաք,
Տեսնում եմ նորից իմ կուպերի տակ
Մի մեծ գործարան, ես մեջը մեռակ,
Ես մե՞ն ու մե՞նակ ողջ գործարանում:

— Էս ո՞վ է, արա, որտեղի՞ց բուսավ:
— Հեքիաթ պատմող է, Էդպես են ասում:
— Էլ ինչո՞ւ հապա գործարան եկավ...
— Գիտեր փլավ են մեզ մոտ բաժանում:
— Հա, հա, հա, դե կեր երկաթե փլավ,
Միայն թե գգույշ, փորդ չծակի:
Ծաղրը եկավ ու ականջիս հասավ,
Խրվեց սրտիս մեջ ուժով գնդակի:
Այդ տղերքի պես, նրանցից առաջ
Խայթեց գլխավոր ինժեներն էլ մեր:
— Ինձ բանվոր է պետք,
Ինձ բանվոր տվեք,
Իմ ինչի՞ն է պետք լեզվի դասատուն:
— Բայց, ընկեր Ջազյան, ասացի նրան,
Երբ դուք ծնվեցիք, ձեր մայրը բարի
Ձեր ճակատին չէր գրել «ինժեներ»,
Ոչ էլ իմ մայրը՝ մի գեղջուկ սարի,
Ինձ մկրտել է միայն բանասեր:
Նա ինձ խեթ նայեց՝ լավ, գնա գործիդ:
Իսկ իմ գործն արդեն հաստոցներն էին:
Կանգնած նրանց մոտ՝ զգացի հանկարծ,
Որ իմ գլխի մեջ տողեր են գարթնում
Այն «տեխնիկական» գրքերից պոկված:
Հիշո՞ւմ եմ, հիշո՞ւմ այնքան շատ բաներ
Եվ բանաձևեր, և՛ գծեր բազում,
Որ առաջ անձև մշուշ էին լուկ:
Հիմա ելնում են խավարից, մուժից,
Ելնում ուղեղիս ծալքերից մեկ-մեկ:

Խայտում եմ, քշվում ինքս իմ ուժից,
Չեմ եղել այսքան զորավոր երբեք
Եվ պայծառատես:
Վառել են ասես
Մի հզոր արև իմ ուղեղի մեջ...

X

Օրը օրին դիզվեց,
Օրը օրին քշեց
Դեպի անցյալ:
Եկան օրեր դարձյալ,
Ամեն մեկը թողեց
Մի հուշ,
Մի հիշատակ
Եվ իրենով լցրեց
Հոգուս ամեն մի ծալք,
Ու չիմացա, թե ե՞րբ
Կամ թե ինչպես եղավ,
Որ ես դարձա հարգված
Ամբողջ գործարանում:
— Դու տաղանդ ես, — ասաց
Ընկեր Ջազյանն ինքը, —
Ես քեզ կօգնեմ, տղաս,
Որ ինժեներ դառնաս,
Թեկուզ ինքնուս:
Եվ պարսպեց ինձ հետ

Ընկեր Չագլանն ինքը,
Պարզվել էր երկինքը,
Ծող էր թափում հոգուս:
Բայց տխրում էր մեկ-մեկ
Նա ամպի պես.
— Ի՞նչ հաստոց է, գիտե՞ս,
Ելք չեմ գտնում:
Աշխարհում չի եղել
Այլ մի հաստոց,
Որ ճիշտ հատի այսքան,
Ու այսքան ճիշտ տաշի,
Բայց ընկած է փոշում:
Ինչ-որ մի բան, մի մաս
Այս հանգուլցում, այստեղ,
Չի ստացվում:
Նա, մի հատիկ ավազ
Ընկած սիրտը առողջ,
Ջրկել է սիրտն ամբողջ
Իր տրոփից:
Ու ընկեր Չագլանը
Հառաչում է սրտում:
Ես լավ գիտեմ, Նազիկ,
Թե ինչպես է դաղում
Հառաչանքն այդ:
Տանջվում էի ես էլ,
Երբ զրկված էր այդպես
Իմ երգը՝ տրոփից:
Բայց ես պոետ չեի,

Իսկ նա գլուտարար է,
Կորյուն է ծնածը,
Բայց մեռած-քնած է:
Ախ, ես կարեճայի
Արթնացնել դրան:
Երբ ասացի նրան,
Թե՛ թույլ տվեք փորձեմ,
Նա ժպտաց հայրաբար
Ու շշուշաց՝ փորձիր:

XI

Նորից նոր մարդիկ տիեզերք թռան...
Լսո՞ւմ ես, Նազիկ, մե՞նք էլ թևաբաց
Վաղը կարող եմք ճախրել աստղերում:
Վարդեր կլինեն մեր աստղանավում,
Ինքս կքաղեմ քեզ համար, Նազիկ,
Եվ նրանց համար, ում հյուր կգնանք
Մարս կամ Վեներա:
Թող մեր երկրային քնքշությունն զգան
Եվ մեր երկրային խանդաղատանքը:
Ի՞նչ գեղեցիկ է, հրաշք է կյանքը...
Ես իմ ձեռքերով և մտքերով իմ
Մեկն եմ այդ հրաշքն արարողներից:
Գիտե՞ս, Չագլանը կպել է նորից
Իր նոր հաստոցին ու պոկ չի գալիս,
Այդ ե՛ս հուսահատ նրա սրտի մեջ

Վառեցի հուրը ոգևորության:
Մենք որոնում ենք պատճառները այն,
Որոնք հաստոցը այդ հրաշալի
Զրկել են կյանքի առողջ տրոփից:
— Միտքդ կտրուկ է,— ասում է նա ինձ,—
Դու կոնստրուկտոր ես ծնվել իսկական,
Ինչո՞ւ կորցրիր տարիներ այսքան:
Հետո ժպտում է նա մտերմաբար,
Ձեռքն ուսիս խփում՝ ա՛յ, շատ ապրես դու,
Լեզվի դասատու:

XII

Իմ ապրած օրերի
Օրն է ամենամեծ,
Այսօր, Նազիկ, հենց նոր,
Հաստոցը աշխատեց:
Ո՞նց դիմանամ մեռակ
Ուրախությանն այսքան,
Մեղմիր, մեղմիր, Նազիկ,
Պոռթկումը խնդության,
Ինչպես վիշտն ես մեղմում,
Խիհդն էլ է սիրտ սեղմում
Իր աքցանում:
Թե լինեիր, Նազիկ,
Դու մեր գործարանում,
Կտեսնեիր ինչպես

Պարում էր Ջազյանը,
Պարում էի և ես,
Որ մեր ջանքն համատեղ
Պտուղ տվեց այսպես:
— Բայց ո՞վ գտավ ձեզնից
Գաղտնիքն այն գերագույն,
Նկարչության լեզվով՝
Այն հարվածը վրձնի,
Որ կյանք է ներարկում
Կտավի մեջ մեռած...
— Մենք երկուսս գտանք:
— Բայց ո՞վ առաջինը:
— Մենք երկուսս, Նազիկ:
Զուր թղթակցին ասաց
Ուսուցիչն իմ,
Որ հաղթության դափնին
Ամբողջովին
Իր սանին պիտի տալ:
Շա՛տ է այդ անարդար...

XIII

— Դու բանաստեղծ ես, Արշակ Խնդունի,
Դու ստեղծում ես արդ թո վսեմը,
Դու ոտք ես դրել կյանքի նոր սեմը,
Քեզ բարի ճամփա:
Եթե ես այստեղ մի դեր ունեցա,

Շնորհակալ եմ մայր բնությունից,
Որ ինձ տվել է քեզ դյուրող ժպիտ,
Տվել է աչքեր, որոնց խորհրդին
Եվ բարությանը դու հավատացիր:
Այդպես և նա է հավատում անհուն,
Որ պոեմ գրեց աչքերիս մասին:
Հիմա խենթացած, փեղից ելած
Գիտես երկնում է ի՞նչ չքնաղ գործեր:
Ես ինձնից անկախ մուսան եղա ձեր:
Շնորհակալ եմ իմ բախտից անչափ,
Որ ձեզ երկուսիդ հանդիպեցի ես,
Դուք լավ տղերք եք,
Ինձ համար երգ եք
Ու ձեզ լսելիս ես չեմ ձանձրանա:
Մի՛, մի՛ հոնքերդ կախի դու այդպես:
Ես քեզ եմ ընտրել,
Նա եթե նույնիսկ Շեքսպիր դառնա՝
Ես չեմ փսոսա, որ քեզ եմ ընտրել:
Այդ գիտի նա էլ,
Ասել եմ երեկ:
Բայց ես չեմ կարող երբեք ու երբեք
Կես ճամփին լքել մեր բանաստեղծին,
Բարի խոսք չասել...
— Ես իմ հոնքերը չեմ կախում, Նազիկ,
Չէ՞ որ ինձ համար դու վիշտ չես ընտրել:
Երբ դու կողքիս ես՝ զորավոր եմ շատ,
Թվում է ինչե՛ր դեռ պիտի անեմ:

Ուրիշ պատճառ էլ ունեմ ցնծալու.
Ասում եմ, և ես հավատում եմ խոր,
Ինչ-որ մասեր եմ արբանյակ-նավի
Մեր նոր հաստոցով հղկել ինչ-որ տեղ:
Ճախրում է հիմա նոր մի թևավոր,
Թռիչքում այս նոր
Ես էլ մաս ունեմ, թեկուզ քիչ, մի ծեղ,
Իմ ձեռքով էլ եմ աստղերը շքեղ,
Մեր երազի մեջ մոտիկ թվացող
Իրականում էլ մոտիկ լինելու:
Ցնծում-երգում եմ, ինչպես պոետը
Առաջին գիրքը տպված տեսնելիս
Ու պոետի պես
Ես աշխարհի հետ, աշխարհն ինձ հետ է:
Հանգ էի երեկ փնտրում անդադար,
Դու ծիծաղո՞ւմ ես. այո, իսկապես,
Ով որ նայել է սիրուն մուսային՝
Նրան հեշտությամբ մտքից չի հանում:
Թռիչքի մասին տիեզերական
Ես երգ գրեցի
Ու տարա երեկ խմբագրություն:
Թերթը տպել է տառերով խոշոր,
Այ, սա է, կարդա,
Բայց Խնդունու տեղ ինքս իմ ձեռքով
Ես իմ անունն եմ գրել իսկական՝
Արշակ Միրաքյան,
Ինքնու կոնստրուկտոր:

Էլ ի՞նչ, այստեղ պիտի
 Վերջակետ դնեի,
 Կյանքը եկավ, սակայն,
 Շարունակիր, ասաց:
 Այդ նոր հաստոցով ձեր
 Հղկում են ոչ միայն
 Աստղանավի մասեր,
 Այլև
 Ատոմային ումբի:
 Բացատրեց կյանքն ինձ,
 Թե այդ ինչու պիտի
 Այդպես լինի.
 Կան լորդ ու բուրժուա,
 Բանկիրներ կան, ասաց,
 Որ տեղնում են բերել
 Մեզ մահ ատոմային,
 Աճեծք նրանց ցեղին:
 Բայց անեծքն ի՞նչ,
 Ռումբեր են հարկավոր,
 Որ նրանց դեմ հանես:
 Եվ հաստոցով մեր նոր,
 Ճշգրտագույն
 Մահ են հղկում:
 Ախ, ինձ տրված լիներ

Ես և գրելու ձիրք...
 Ասա, Եզրիկ նրան՝
 Ընկերոջդ պոետ,
 Որ երբ գրել ուզի
 Երգը խաղաղության,
 Թող հանդիպի ինձ հետ:

Վարդանյան Վաչագան Լևոնի
ՎԵՐԱԳԱՐՁ

Խմբագիր՝ Էդ. Ս. Ավագյան
Նկարիչ՝ Ջ. Ե. Գասպարյան
Գեղ. խմբագիր՝ Վ. Բ. Մանդակունի
Տեխ. խմբագիր՝ Վ. Մ. Եգանյան
Վերստուգիչ սրբագրիչ՝ Մ. Ա. Մկրտչյան

Դպրոցական բարձր տարիքի համար

Հանձնված է արտադրություն 27/II 19670 թ.:
Ստորագրված է տպագրության 15/XII 1970 թ.:
Թուղթ տպագրական № 1, $70 \times 108^{1/32}$, տպագր. 1,0
մամ. = 1,4 պայմ. մամ., հրատ. 1,6 մամ. պատվեր 356
ՎՖ 08128 Տիրած 5 000, գինը 8 կ.:
«Հայաստան» հրատարակչություն, Երևան—9, Տերյան 91
ՀՍՍՀ Մինիստրների սովետի մամուլի պետական կոմիտեի
պոլիգրաֆարդյունաբերության վարչության № 1 տպարան,
Երևան Ալավերդյան փող. № 65

1	13/6	21	26	✓	
2	28	22	28	-	
3	25	+	27	24	✓
4	28	-	27	28	-
5	26	✓	25	24	✓
6	28	-	26	24	✓
7	26	✓	27	24	✓
8	25	+	28	27	=
9	28	-	28	27	=
10	28	-	27	27	=
11	28	-	30	24	✓
12	25	+	31	6	0
13	28	-			
14	25	+			
15	26	✓			
16	28	-			
17	25	+			
18	28	-			
19	26	✓			
20	28	-			

$12 \times 28 = 336$
 $2 \times 27 = 54$
 $5 \times 25 = 125$
 $5 \times 24 = 120$
 $1 \times 13 = 13$
 $1 \times 5 = 5$

280
 56

 336